

תוצאות היים

שיעורו השבועי של מרן הגאון רבי **יצחק רצאבי** שליט"א - פוסק עדת תימן
הנמסר בביתו מידי ליל שישי לבחורי הישיבות הקדושות
יוצ"ל ע"י התאחדות בני התורה ובסיוע מוסדות יד מהר"ץ

משלחן מלכים

מתורת מרן שליט"א

וידבר ה' אל משה במדבר סיני (במדבר א' א')

למה ניתנה תורה במדבר.

הטעם הראשון, לפי שהוא הפקר לכל. ללמודך שכמו כן דברי תורה מסורים הם לכל אדם מישראל, שכל מי שרוצה ללמוד יבוא וילמוד. ואילו ניתנה התורה בנחלת אחד השבטים, היה אומר אותו השבט שניתנה בתחומו, אני קודם בה (מדרש רבה).

אי נמי, כדי שגם לאומות העולם יהיה חלק בה, כל אשר נרבה רוחו אותו לחסות תחת כנפי השכינה ולהתגויר, כמתבאר מהמכילתא דר"י. ומכילתא דרשב"י שהובאה במדרש הגדול מתבאר, דהיינו כדי שלא יאמרו בני ארץ ישראל, שלנו היא.

דבר אחר, מה המדבר הזה אין אדם יכול לחלוך עד סופו, כך דברי תורה אין בה כאדם שיגיע עד סופן. דבר אחר, לפי שאין התורה מתקיימת, אלא במו שמפקיר את עצמו במדבר, עיין במדח"ג ותנהומא ישן ובפסיקתא דרב כהנא.

ובמדרש בגדול הובא טעם נוסף לכך, מה מדבר ריק מכל מיני מעדנים, כך דברי תורה אינם מתקיימים אלא במו שמונע עצמו מכל מיני מעדנים, יעו"ש. לפי שאין אהבת עולם הבא נקשרת באדם אם הוא דבוק באהבת תענוגי עולם הזה כידוע. וישנם עוד טעמים.

ומכל הני טעמי דלעיל, אתי שפיר מה שקבעו חז"ל לקרוא פרשה זו לפני חג השבועות שהוא יום מתן תורה, לפי שפותחת בעניין המדבר אשר בו ניתנה לנו התורה. מלבד הטעם שכתבו רבוותא שזה כדי להצוין בין הקללות שבתורת כהנים לבין יום זה וכו'.

(נפלאות מתורתך במדבר א' א').



שיעור השבועי

שנמסר לילל שישי עשי"ק פרשת בחקותי



יש עוד שאלה, שבקידושין הרי מזוכר יוחנן בן בג בג, וכן בתנא דבי אליהו זוטא מובאת משנה זו וכתוב יוחנן בן בג בג, וא"כ יוצא שהיה לו שם פרטי.

ונראה ששמו הוא יוחנן, וקראו לו בן בג בג והא הא, ע"ש שאביו ואמו של אביו היו גרים. וכמו שהביא בתוספות יו"ט שהוא בן גר בן גיורת. וזה שבה, שגם אביו וגם אמו של אביו התקרבו לחסות תחת כנפי השכינה.

מחי המסקנא בתשובת מהרי"ן בהפטרות בברכה בלא קריאת התורה

מהרי"ן נשאל בשו"ת פעולות צדיק ח"א סימן י"ב, שאלה, קהל שאין להם ס"ת כשר לקרות בו בשבת ויו"ט, רק חומשין, אם יכולים להפטיר בברכה תחילה וסוף, כיון שלא קראו בתורה בספר כשר.

תשובה, קודם נבאר מה טעם תקנו ההפטרות בעיבור.

הראב"ד כתב שפעם אחת גזרו שמד על ישראל שלא יקראו בתורה, והיו קוראין בנביאים ז' כנגד ז' מבכרים שהיו צריכין לקרות בתורה. וכשבטלה הגזירה תקנה לא זזה ממקומה, ע"ש. וכ"כ הבי"ו והלבוש סי' רפ"ד, ע"ש.

עוד צריך להקדים, דטעמא דקורא מפטיר בס"ת, מפני כבוד התורה, שלא יראה שהנביא חולק רשות לעצמו וכו'.

מיהו בן בג בג, וכן הא הא

במסכת אבות פ"ה מובא, בן בג בג אומר וכו', בן הא הא אומר, ויש לברר מי הם.

ומצינו בקידושין דף י' ע"א, שלח רבי יוחנן בן בג בג וכו'. ובחגיגה דף ט' ע"ב, בר הי הי.

ומהם שמות אלו?

אומר רבינו יצחק ונה בפירושו פעמון זהב, שם גזברא חדא הוא שמניין בג וה' שוין. וגיורא הוה, וכשנתגייר לקחו ה'א מאברהם וה'א משרה ונתנו לו, לומר שהוא מבניהם, כי אברהם אב הגרים, דכתיב כי אב המון גויים נתתך.

ובג"א כתוב, בן בג בג הוא שם בר נש ור"ל שלא נאמר שזה תואר. וכן הא הא הוא בן בג בג וכו', ועל שלא מצאו לו שם אחר קראוהו כן, ע"ש ה'א שלאברהם וה'א שלשרה שניתוסף להם וכו' וכו', כך שמעת.

ובחקדמת הר"מ במז"ל בסדר זרעים מנה בן בג בג וכן הא הא שניים, ואמר שבן בג בג היה שמו (ר') יוחנן. ע"כ דברי מהרי"ו.

וקשים בדבריו כמה דברים.

א, זה חידוש גדול לומר שזה אותו אדם, והיה אפשר לומר שזה שני גרים. והאמת שכתב שכך שמע, והביא מהרמב"ם שהם שניים.

ב', למה צריך לקרוא לו בן בג בג, הא הא, ע"ש אברהם ושרה, והרי גר משנה שמו, ואביו נקרא אברהם, וכן אומרים בעליה לס"ת וכותבים בגט.

וכשקראו בתורה, אז יכולים להפטיר בברכה וכו'.

וויש להעיר בדברי הרמב"ן, שאינו עונה על שבזמן התקנה קראו ההפטרה בלבד וברכו ועלו ז'. ואולי זה תקנה מאוחרת יותר.

עכ"פ דעתו שעכשיו ההפטרה זה רק עם ס"ת, ולא ברור לנו מניין לו. גם הפרי מגדים דן בזה, ואומר מעצמו כדברי הרמב"ן.

ומסיים מהרי"ן, ואחר זמן רב מצאתי להרב מהר"ם חאגיז בספר לקט הקמח, האריך הרחיב בפרט זה, דכל זמן שלא קראו בס"ת כשר, אין לקרות ההפטרה בברכה.

וחותם מהרי"ן, הנה קבעתי לך דעות הפוסקים ז"ל בזה. והמעין יקריב אליו את אשר יבחר ויכשר בעיניו.

ויעוין בספר פרח שושן שתמה על פירוש הלקט הקמח ודברי הכל בו וכו', ולבסוף מסיק ליישב ע"פ מ"ש מן הב"י לחלק בין היכא שקראו בס"ת פסול, להיכא שלא קראו כלל, יעו"ש. ע"כ תשובת מהרי"ן.

ויש לברר כמה דברים. מהי מסקנת מהרי"ן, לברך או לא. [ואם לברך מה עם סב"ל]. ולמה הוא לא מחליט. וואולי הוא סובר שאומרים סב"ל דוקא בספק, אבל גוברא רבה, וכלשונו 'המעין', יכול להכריע. וע"ע.

ובע"ח מהרי"ן מביא את הנושא הזה, וכותב בפשיטות שיכולים לקרוא ההפטרה בברכה וכו', וכך כתבתי בתשובה, וכ"כ גן המלך, ע"כ.

וא"כ הוא פוסק להפטיר בברכות. אמנם יכול להיות שכשכתב את הע"ח עדיין לא כתב את סוף תשובתו, ואכן בכת"י היא בגליון הספר, ושם נשאר לכאורה בספק.

מכל הלין תבין, דחייב קריאת ההפטרה אינו תלוי דוקא אם קראו בס"ת, דהרי מעיקרא כי אתקון נתקנה בלא קריאה בספר, דהא במקום קריאה בספר נתקנה.

ועוד דאין קריאת המפטיר בס"ת רק מפני כבוד התורה. זה יורה דאין לה קשר דוקא עם ס"ת.

אח"כ מצאתי כן להרב גן המלך סס"י וכו', ושמתחי שכיוונתי לכל דבריו ז"ל.

ואחר שכתבתי זה ראיתי להרב ב"י סי' רפ"ד וז"ל, כתב בתשובה להרמב"ן לקרות ההפטרה במקום שאין ס"ת, פי' שלא קראו בס"ת, אסור. שלא נתקנה אלא לאחר קריאת ס"ת, וכשיקרא בתורה ואח"כ בנביא, עכ"ל. ונראה דהיינו להפטיר ולברך, אבל אם רצה להפטיר ולברך בלא ברכה, מפטיר ואין בכך כלום.

ובתשובת הרשב"א שכתב הכל בו על איסור קריאה בס"ת פסול, כתוב, ובהפטרה ששאלת א"א שאין מקפידין בה, ומברכים על הקריאה אפילו בלא ספר, עכ"ל. ונראה שט"ס יש בה וכו'.

ומיהו דוקא במקום שקראו בתורה, ואע"פ שהספר פסול, אבל אם לא קראו בתורה כלל, נראה שאין מפטירין בברכה, וכדברי תשובת להרמב"ן. עכ"ל הב"י.

ומ"מ למדנו כי הרב ב"י אפשר שלא יחלוק על מה שכתבנו לעיל, דלעולם לא קפיד הרב ב"י שלא לברך על ההפטרה אלא כשלא קראו כלל בתורה, אבל אם קראו בתורה, אפילו בחומשין, שפיר דמי לברך על ההפטרה, וכנראה מתשובה להרשב"א ז"ל.

שאין סברא לומר דוקא אם קראו בס"ת פסול, דמה הפרש יש בין ס"ת פסול לשאר חומשין, הא ס"ת פסול דינו כחומש ואין בו קדות ס"ת כלל. אלא הקפידא הוא שיקראו בתורה,

ובזמנו של עזרא לא שמענו שמד, וגם גזירות יון היו באמצע ימי הבית השני, ועזרא היה בתחילתם וכו'.

וכן מצאתי דברים מתאימים ומקבילים לזה, בפירושו של מהר"ז הרופא על הרמב"ם בכת"י וז"ל, למה קוראים בנביאים בשבת, כדי שלא נכזיש את הנביאים אשר דבריהם ע"ה אמת, והרמז לזה אמרו, נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך וגו' עכ"ל מועתק ללה"ק, וכו'.

נמצא שפיר תיקנו זאת כדי שלא יטעו ח"ו ישראל אחר דעותיהם הכוזבות של הכותים וכו'. ע"כ משו"ת עולת יצחק.

וא"כ זה נוסף לספיקו של מהרי"ץ ונטייתו שלא לברך, שאם היה רואה הוא וכל הפוסקים את הראשונים האלו, היו מקבילים. וזה סיבה יותר שלא לברך על ההפטר. כי זה המשך של התורה לשיטות אלו.

ויש שאלה טובה, למה בגמרא ב"ק לא כלל תקנה זו כלל בתקנות עזרא. וצ"ע.].

עוד נפ"מ יש בין דעות אלו, מה שדנו האחרונים, כשקראו הפטרה שאינה קשורה כלל וכלל לפרשה זו. הגר"ש קלוגר פוסק שלא יצאו יד"ח, וצריכים לקרוא שוב בברכותיה. ובשבעה דנחמתא וכדומה יש קשר לפרשה, וכן השמים כסאי בר"ח קשורה עכ"פ לספר השני, וכן שקלים וזכור. רק במחר חודש אינו קשור, ורק מכיון שזה לא קבוע באיזו פרשה, זה בסדר].

ועוד נפ"מ, כשקראו בתורה עשרה ויצאו חלקם, אם יפטרו או לא.

השם ברוך הוא יאיר עינינו במאור תורתו.

אבל התורת חכם, כשמסכם את תשובת מהרי"ץ אומר, שיפטור בברכה. אלא שסיים, כן נראה מדבריו, שנראה שאינו בטוח בזה כ"כ, כי אין דרכו לכתוב בסגנון זה.

ובעל שושנת המלך, הביא להפטיר בברכה בסתם, וי"א שאין מפטירין בברכה.

ואנחנו אומרים צד שלישי, שמהרי"ץ לא הכריע לבסוף.

ונראה שאכן למסקנא יש לו נטיה יותר שלא לברך, כי הביא בסוף דבריו את לקט הקמח.

ומה שהביא בחתימתו את פרח שושן, אינו לסמוך עליו. כי דברי הרח שושן בזה הם באגב.

וזה ע"פ מש"כ מהרי"ץ לקמן בסימן ט"ל, כתוב שם, וזכרני שהריב"ל מזהיר שלא ללמוד מדברי הפוסק למעבד עובדא בנידון שעוצם השאלה תסוב עליו, ולא ממה שמביא בדבריו באגב, כיון שאינו מצטרף לעוצם השאלה, אינו יורד לעומק הדיון, ע"ש.

ועוד נראה, ע"פ יסוד אחר של תיקון ההפטרה.

בשו"ת עולת יצחק (ח"ב סימן ק"ד אות ה') כתבתי, טעם זה ושל השמדו, הגם שהוא מפורסם, מ"מ איננו מוסכם כלל.

כי מאידך מצינו בספר הפרד"ס לרש"י ובשבלי הלקט, שטעם הדבר מפני שבזמן הראשונים היו שוהין בביהכ"נ אחר התפילה לקרות בתורה ובנביאים ובמשנה ובשמועות, וכיון שרבתה העניות והוצרכו למעשי ידיהם, לא יכלו לעסוק בתורה כ"כ, הניחו התורה וכו', אבל עקרו מלקרות בנביאים וכו', אבל בשבת ויו"ט שיש פנאי וכו' החזירו עטרה לישנה לקרות בנביא מעין היום וכו'.

כמו כן בספר המכריע כתב הרי"ד בשם ר"ת, דתקנת ההפטרה היא מתקנת עזרא, ע"ש.

